

BOLALARDA DEVIANT XULQNING NAMOYON BO'LISHI.

Samarqand davlat universiteti

Kattaqo'rg'on filali

Xamidova Sevara.

Annotatsiya: *Yosh avlod o'rtasida deviant xulq- atvorning rivojlanishi va jamiyatdagi jinoyatchilik hodisalarning o'sishi o'rtasida o'zaro bog'liqlik mavjud. Noqonuniy xatti-harakatlar qilish istagi bolalar va o'spirinlarning deviant xatti-harakatlar rivojlanishi ortibbormoqda. Shuning uchun deviant hatti-harakat kuzatilayotgan yoshlarni tarbiyalashdahi sobga olinishi kerak bo'lgan ijtimoiy, biologik va psixologik omillarga bog'liq.*

Kalit so'zlar: *Deviant, yoshlar, xulq-atvor, og'ish, jinoyatchilik.*

Fikrim.

Hozirgi vaqtda yoshlar o'rtasida deviant xulq-atvor ko'payotgani ma'lumdir. Deviant xulq-atvorni oldini olish uchun eng avvalo deviant harakatlarning namoyon bo'lishiga yordam beradigan turtki nima ekanligini tushunish kerak. Ota-onalar va bolalar o'rtasidagi munosabatlardagi muammolar deviant xatti-harakatlarning sababiga aylanadi. Ba'zidafaqatgina ota-onaning g'amxo'rliqi va nazorati bolalar uchun etarli emas. Ota-onalardan birining o'limi, ajralishlar ham bolalarda deviant xulq-atvorning paydo bo'lishiga olib keladi. Ota-onalar bilan bog'liq har xil muammolar deviant xatti-harakatlarning sababiga aylanishi mumkin. Bolaning turli xil qo'rquvlari va komplekslarini, ular kattalarga aytishga xijolat bo'lishadi. Ota-onalar tomonidan nazoratning yo'qligi, ba'zida esa har qanday harakatlar uchun nazoratning oshirib yuborishi ham bolalarda og'ish harakatlarini vujudga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Bolalarda turli xilda kechadigan ruhiy jarayonlar uchun ularda agressiya, dunyoni salbiy qabul qilish, tanada titroqlar, o'zini-o'zi yengishi qiyin bo'lgan ruhiy kasalliklar kelib chiqishi mumkin.

1. Bunday holatlar kelib chiqmasligi uchun mutaxassislar quyidagi chora-

tadbirlarni ishlab chiqdilar:

1. Maktablarda o'quv va rivojlanish dasturlarini, kurslarni o'tkazish. Ma'ruzalar o'smirlarni o'qitish va ularga giyohvand moddalar, alkogol ichimliklar va oshqalarni doimiy ravishda rad etishni o'rgatishga qaratilgan.

2. Sport va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish. Tamaki mahsulotlari va spirtli ichimliklarni reklama qilishni taqiqlash.

3. Yoshlar uchun qiziqarli va ma'lumotli dam olishni tashkil qilish. Deviant xulq-atvorli bolalar bilan ishlash zamonaviy texnologiyalardan foydalanish. Bolalar va o'spirinlarda deviant xulq-atvorning namoyon bo'lishini, psixologlar va ijtimoiy xodimlar quyidagilarni asos qilib ko'rsatishdi.

Irsiyat ota-onalarning xatolari oiladagi nizolar ruhiy kasallik aqliy va fiziologik jarayonlar ommaviy axborot vositalarining salbiy ta'siri;

jamiyatda talab qilinadigan harakatlar bilan bolaning individual ehtiyojlari o'rtasidagi tafovut.

1.Deviant xatti-harakatdagi bolalar va o'smirlarga nisbatan profilaktika, reabilitatsiya va korrektsiya ishlari amalga oshiriladi. Bu ularni deviantlikdan chiqirishga, ijtimoiylashishiga yordam beradi. Reabilitatsiya bu- bolaning shaxsiy huquqi, huquqiy statusi, sog'lig'i, ishga layoqatsizligini tiklashga qaratilgan kompleks tizim hisoblanadi. Deviant shaxs bu markazda sog'lig'ini tiklashi, xulqini to'g'rilashi, jamiyatga ijtimoiylashishi mumkin.

Proafilaktik-bu reabilitatsiya tizimidagi shaxsning rivojlanishidagi u yoki bu chekinishlarni yo'qotishga shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan tadbirlardir. U ko'proq ijtimoiy muhit bilan bog'liqdir. Korrektsiya- bu hayotiy chekinishlarga uchragan bolalar va o'smirlar bilan olib boriladigan aniq faoliyat hisoblanadi. Bola rivojlanishining har bir davrida shaxsiyat va xarakterning ba'zi ruhiy hislatlari shakllanadi va o'zgaradi. O'smirlarda ruhiyat rivojlanishining ikki bosqichi kuzatiladi: yashaydigan ijtimoiy muhitdan -bezib qoladi, yoki ko'nikib ketadi.1. Bunda bolaning emotsional, psixik holatlari, ijtimoiylashuvdagi og'ishlar, tarbiya, xulqatvorning o'zgarishi kabi holatlar yuzaga kelishi mumkin. Bunda ularning eviantlikka moyilligi, ya'ni deviatsiya holatlari paydo bula boshlaydi. Ularni undan

chiqarish, yordam berish ijtimoiy ish xodimining asosiy vazifasi hisoblanadi.

Xorij tajribasi

Deviatsiyaning namoyon bo'lishi juda xilma-xil va ko'p jihatdan butunlay boshqacha. Ularning barchasini axloq va axloqning buzilishi birlashtiradi. Xulq-atvor anomaliyalarining asosiy guruhlarini terapevtik va tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadigan ob'ektlardir. Bugungi kunda bolalar psixologlari va psixiatrlari deviant xulq-atvor misollarini o'z ichiga oladi:

boshqa odamlar va hayvonlarga nisbatan shafqatsizlik;

o'g'irlik;

yolg'on;

uydan qochish;

haddan tashqari tirnash xususiyati tez-tez portlashlari;

haddan tashqari janjal va janjal.

Agar ushbu belgilarning har biri aniq ifodalangan bo'lsa, xatti-harakatlar deviant

hisoblanadi.^[1] Bundan tashqari rus sotsiologlari bolalarda deviantlikni namoyon bo'lishga quydagilarni ham kiritib o'tishadi:

Kufr, muqaddas narsalar va abadiy qadriyatlarni mensimaslik O'smirlar ongsiz ravishda janjal yaratishga va o'zlarini eng axloqsiz tarzda reklama qilishga intilishadi. Ular jamoat joylarida haqoratli so'zlardan foydalanadi, diniy kultlar va milliy qahramonlarni masxara qiladi, jinsiy buzuvchilikni namoyish etadi.

Muqobil qiymatlar

Bolalar va o'smirlar guruhlar va subkulturalarni tashkil qiladi. Asosiy motivator - o'yinkulgi izlash va zerikishdan qochish. Bunday guruhlar uchun odatiy hodisa - bekorchilik va o'qish va ishlashni istamaslik.

Ota-onalar bilan munosabatlarni buzish

Oila ichidagi muloqot qo'pollik va qo'shniga g'amxo'rlik qilmaslik bilan birga keladi. Buzilgan bolalar isyon ko'tarishadi, uydan chiqib ketishadi va doimo oqsoqollari bilan ziddiyat qilishadi. Ota-onalari yonida ular muloqot qilishdan, tajribalarini baham ko'rishdan boshtortishadi, lekin o'zlari yolg'iz azob chekishadi.

Agressiv xatti-harakatlar.

Ba'zan bu mudofaa shaklida bo'ladi: o'smir tengdoshlari guruhida tan olinmaganligi sababli uzoq vaqt davomida shikoyatlarni to'playdi va keyin kutilmaganda o'ta shafqatsiz noqonuniy xatti-harakatlar qiladi.

Xudbin xatti-harakatlar

Noqonuniy vositalar - o'g'irlik, talonchilik, tovlamachilik orqali moddiy boylik olishning barcha usullarini o'z ichiga oladi. Yoshlarni filmlar va qo'shiqlardan "olijanob" jinoyatchilarning romantik tasvirlari o'ziga jalb qiladi. Ular ko'pincha zerikish va "sport" qiziqishlari tufayli jinoyat qilishadi.^[2]

Fikrim.

Oldin olish Bolalar va o'smirlarda deviant xatti-harakatlarning asosiy oldini olish oilada amalga oshiriladi. Bolani ota-onaning kundalik mehnatini qadrlashga o'rgatish kerak. Bunda ular mas'uliyatni rivojlantiradi va o'z-o'zini hurmat qilishni oshiradi. Tanqid qoidalari oldindan o'ylab topish. Baqirish va haqoratli ohangda gapirish hech kimga foyda keltirmaydi. Jismoniy jazo qabul qilinishi mumkin emas. Do'stlar bilan muloqot qilishda to'siqlar yaratish - qabul qilib bo'lmaydigan chora. Bundan tashqari, u jazo sifatida ishlatilmaydi. Ota-onalarning shaxsiy namunasi bizni yomon odatlardan qutqaradi. Chekish va alkogolizmning oqibatlari haqida mavjud tushuntirishlar mavjud.

2.Statistika O'zbekistonda jahonda.

Federal Davlar statistika xizmati ma'lumotlariga ko'ra , 2021-yilda Rossiyada 14855 nafar voyaga yetmagan jinoyatchi sudlangan . O'zbekistonda besh yil ichida voyaga yetmaganlar sodir etgan jinoyatlar 4,4 barobarga oshdi O'zbekistonda 023-yilda qariyb 3600 nafar voyaga yetmaganlar jinoyat sodir etdi. Besh yil davomida bu ko'rsatkich qariyb 4,4 barobarga oshdi. Yil davomida tovlamachilik 70, ezorilik 60, qasddan badanga og'ir shikast yetkazish 40, nomusga tegish va odam o'ldirishga urinish esa 20 foizga ko'paydi.^[3]

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytib o'tishimiz joizki, bolalar va yoshlarda deviant holatlar

jamiyat uchun salbiy holat hisoblanadi. Oqilona yuritalayotgan siyosat va islohotlar bu muammoning yanada ko'payishini oldini olishga yordam beradi deb o'ylayman. Bu isloholar natijasida yurtimizda deviantlikning kamayishi asosiy mvzu hisoblanadi.

Foydalanilgan adabyotlar.

1. “Deviant xulq-atvor rivojlanishining oldini olishda ruhiy tarbiya usullaridan foydalanish”..Xasanova Iroda Bosim qizi.
2. “Xulqi og'ishgan yoshlar psixologiyasi” o'quv qo'llanma Nodira Gayratovna Komilova t-t 2013 25-30 betlar.
3. “Deviant xulqli bolalar va o'smirlar bilan ishlashda ijtimoiy ish usullar” Xolto'rayeva Zahro Doniyorova.